

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Гергана Маринова,

член на научно жури за защита на дисертационен труд за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ по научната специалност „Наказателен процес“, професионално направление 3.6. Право

относно дисертационния труд **„Официалното начало в наказателния процес“** на Александрина Пламенова Дончева – задочен докторант към секция „Наказателноправни науки“ в Института за държавата и правото при БАН

1. Данни за дисертанта

Александрина Дончева завършва сп. „Право“ в Юридическия факултет на Великотърновския университет през 2013 г. През 2014 г. завършва и сп. „Финанси“ (бакалавърска степен) в същия университет. За кратко (2013-2014 г.) е асистент по наказателен процес в ИДП-БАН, след което работи като съдебен помощник във ВКС (2014-2016 г.). През 2016 г. печели конкурс за младши съдии и от 2017 г. след обучение в НИП е младши съдия в СГС. През 2019 г. получава първа награда в конкурс на БАН за най-добра публикация.

2. Данни за докторантурата

Александрина Дончева е зачислена за задочен докторант в Секцията по наказателноправни науки на ИДП-БАН на 1.01.2015 г. При обучението ѝ в докторантура са спазени всички изисквания на ЗРАСРБ, Правилника за прилагането му и съответния правилник на ИДП-БАН. Дисертационният труд е обсъден на заседание на Секцията през м. септември 2019 г., на което е взето решение за насочването му към публична защита.

3. Съдържание и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд „Официалното начало в наказателния процес“ е в обем от 349 страници и включва увод, четири глави, заключение, списък на използваните съкращения и библиография. Приложена е и декларация за оригиналност. Библиографията обхваща 135 заглавия, от които 100 на кирилица и 35 на латиница.

В увода докторантката изяснява необходимостта от изследването, която обосновава с липсата на друго посветено на тази тема и с фундаменталното значение на официалното начало за наказателния процес. Уводът до известна степен се отклонява от традиционното съдържание на увод на дисертационен труд, доколкото липсва ясно открояване на целите и задачите на разработката, както и посочване на основните методи на научно изследване, които са използвани.

Глава първа е озаглавена „Възникване на принципа на официалното начало“. В действителност тя има по-широко съдържание, защото започва с опит да се изясни понятието за „правен принцип“. На около 10 страници докторантката представя вижданията за правни принципи, изразени от представители на доктрината. Присъединява се към становището, че правните принципи са нормативни явления, но не са правни норми (с. 11) и, че не е необходимо да бъдат изрично формулирани в законови разпоредби (с. 14-16). Цитира становището на акад. Павлов, че принципите на наказателния процес са основни ръководни положения, направляващи идеи, но не изразява мнение дали се съгласява с него, макар че не заявява и друга позиция. Поради това разбирането на докторантката за това какво представляват правните принципи остава в някаква степен неясно. Пар. 2 на глава първа е озаглавен „Интересът като предпоставка за възникване на официалното начало“. В този параграф А. Дончева разсъждава по въпроса какви интереси се защитават в наказателния процес, като не мога да не се съглася с нея, че става въпрос за държавни, обществени и лични (частни,

индивидуални) такива. Не съм убедена обаче, че мястото на този параграф е в глава първа. Струва ми се по-логично съдържанието му да стане част от глава втора, в която се изясняват същността и съдържанието на официалното (и частното) начало. В самостоятелен параграф на глава първа се проследява историческото развитие на официалното начало като принцип на наказателния процес.

Глава втора е посветена на някои общи въпроси, свързани с официалното начало – същност и съдържание, взаимодействие с други основни принципи, гаранции за прилагането му. В параграф 1 се изяснява наименованието, същността и съдържанието на официалното начало. Безспорно е, че днес официално и служебно начало се използват като синоними. Много по-важно е как ще бъде дефинирано това начало и какво съдържание ще се вложи в него. Този въпрос е с най-съществено значение за целия дисертационен труд. Именно тук трябва да се прояви в най-голяма степен аналитичната способност на докторантката. Това е и полето, на което може да развие тези и аргументи с приносно значение. В дисертацията се забелязват обаче някои непоследователни разсъждения и изводи, противоречия, неясни тези и неубедителни аргументи. Докторантката приема, че освен официалното начало проявление в наказателния процес намира и частното начало. Последното дефинира като „възможност за проява на обвързваща държавните органи активност на заинтересованите лица, която се проявява като допълнение на служебната активност на държавните органи“ (с. 81). При изясняване на връзката между частното и официалното начало се появяват сериозни противоречия в труда. На няколко места докторантката твърди, че частното начало е част (акцесорна, допълнителна) на официалното начало (с. 85, 146, 149), че двете са части от едно цяло (с. 142). На други места обаче приема, че частното начало не е част от официалното, а те са два отделни принципа на организация на активността на процеса (с. 91, с. 143). Нещо повече, уточнява, че официалното начало е основен

принцип на процеса, а частното начало е само принцип без да е основен такъв (с. 149). Струва ми се, че тук у читателя би възникнал въпроса каква е разликата между „основен принцип“ и „принцип“, който докторантката не успява да изясни. Интересни въпроси поражда и обобщението, с което завършва пар. 3 на глава 2: „...съотношението между официалното начало като основен принцип и частното начало, като принцип, проявяващ се по изключение в наказателното производство, представлява отражение на реалното ниво на защитеност на обществото и неговите членове от престъпления, както и нивото на защита на отделната личност от възможен произвол от представители на държавната власт“. Мисля, че докторантката дължи допълнителни разяснения относно това как нещо, което се проявява по изключение, може да има характер на принцип на наказателния процес.

Добрата организация на съдържанието на един дисертационен труд не допуска той да съдържа повторения или разглеждане на едни и същи въпроси на различни места. Затова, след като на същността и съдържанието на официалното и частното начало е посветен самостоятелен параграф в глава 2, те би следвало да бъдат изяснени докрай именно тук и да не се поставят отново на обсъждане. Но в гл. 4 докторантката се връща към тези въпроси, като объркването у читателя остава (с. 242). Повтаря тезата си, че частното начало представлява акцесорна част на официалното, като уточнява, че „в понятието „частно начало“ не следва да се влага смисъл на основно начало на наказателния процес, каквито са началата по глава втора от НПК, а единствено смисъл на ръководна идея, заложен в уредбата на конкретен институт на процесуалното право“. Първият въпрос, който е възниква, е кой конкретен институт се има предвид, доколкото по-напред в дисертацията частното начало е отнесено към различни институти. А и бидейки част от официалното начало, което е основен принцип, възможно ли е частното начало да е нещо различно от основен принцип? И още нещо. Докторантката приема, че проявленията на частното начало всъщност са

изключения от официалното начало (на с. 147 и 148 и на много други места в дисертацията). Тогава възниква логичният въпрос как изключението от дадено положение може едновременно да е част от това положение?

С това още веднъж бих искала да илюстрирам основаната си критична бележка към труда за известна липса на последователност, логическа обосновааност и задълбочена научна аргументация при излагането на позицията на докторантката относно съществуването, същността и съдържанието на т. нар. частно начало, а оттам и на служебното начало.

Глава трета и четвърта са посветени на проявлението на служебното начало съответно на досъдебната и съдебната фаза на наказателния процес. Не съм убедена доколко подобна структура на труда е удачна. Подробното и в дълбочина разглеждане на проявлението на служебното начало в наказателния процес би изисквало написването на стотици дори хиляди страници, защото това означава да се разгледат многобройни правомощия на процесуалните органи. Очевидно това не би могло да се реализира в рамките на една докторска дисертация, поради което докторантката би трябвало да „избяга“ от подобна структура на труда. Тя обаче е предпочела да разгледа проявлението на принципа в двете фази на процеса в разумен за докторска дисертация обем, което е предопределило и нивото на задълбоченост и пълнота. На места не успява да влезе в дълбочина, задоволява се да посочи общи положения, по които никой не спори. В същото време се отклонява по въпроси, които са извън предмета на изследване. Например няма пряко значение за темата дали образуването на досъдебното производство е самостоятелен стадий на процеса или не (с. 161 - 163), както и какво трябва да е съдържанието на въззивната жалба (с. 291 и сл.). Откривам и някои неточности, за които не мога да допусна, че са въпрос на незнание. Предполагам, че са резултат на недоглеждане при стремежа бързо да се напише труда. Тук отнасям твърдението, че съдията има правомощие да *представя* доказателства (с. 110, 111), че в *досъдебното*

производство доказателствата се събират по искане на *страните* (с. 190), че „Престъплението представлява нарушение, което значително засяга обществените отношения, свързани с реда и спокойствието на гражданите...“ (с. 85), че разпоредителното заседание е етап от съдебното заседание на първата инстанция (с. 257).

По-горе посочените елементи от дисертационния труд, които търпят допълнително прецизиране и обосновка, в никакъв случай не определят цялостния облик на дисертацията. Напротив, тя съдържа и много сериозни разсъждения с **приносно значение**. Като примери мога да посоча тезите и аргументите на дисертанта за служебното произнасяне на съда по мерките за неотклонение, за проявленията на официалното начало при разглеждането на гражданския иск, за правомощията на касационната инстанция служебно да следи за наличието на някои от касационните основания и др. Освен това специално искам да отбележа, че напълно споделям виждането на докторантката, че официалното начало би следвало да получи изрична уредба в НПК. Формулировката, която предлага, може да послужи за сериозна база, върху която да стъпи законодателя при създаването на изрична разпоредба в глава втора на НПК.

4. Автореферат и публикации

Авторефератът коректно отразява структурата и съдържанието на дисертационния труд.

Докторантката има 5 публикации, от които една под печат. Три от тях са по темата на дисертационния труд.

5. Заключение

Считам, че дисертационният труд „Официалното начало в наказателния процес“ е оригинално дело на дисертанта. Той има своя научна и

практическа стойност и като цяло отговаря на основните изисквания на ЗРАСРБ, Правилника за прилагането му и съответния правилник на ИДП-БАН, поради което предлагам на научното жури да присъди на Александрина Пламенова Дончева образователната и научна степен „доктор“.

Проф. д-р Г. Маринова